

Preventie schoolverzuim?

Richt je aandacht op aanwezigheid!

Alle jeugdigen zijn wel eens niet op school. Ze zijn ziek, moeten naar de dokter of hebben een begrafenis. Niets om je druk om te maken. Dat wordt anders als het verzuim zorgelijke vormen aanneemt. Maar wanneer is dat? Wat kun je dan doen en wie kan je daarbij helpen?

Een kind dat niet op school is, zou altijd bezorgdheid moeten oproepen. Leren kan weliswaar overal, maar de schoolse omgeving heeft zoveel meer te bieden. Naast de kennisoverdracht is er het sociale leren met leeftijdsgenoten en de burgerschapsvorming. Wat hoort, wat hoort niet, hoe verkondig je je mening, hoe kom je voor jezelf op, hoe kom je voor anderen op? Allemaal zaken die van belang zijn voor je maatschappelijke mogelijkheden. Verzuim dat aanhoudt en verergert en soms zelfs leidt tot thuiszitten en schooluitval heeft grote consequenties voor de kansen van jeugdigen (Vanneste, Van de Goor & Feron, 2016).

M@ZL (spreek uit als ‘mazzel’) staat voor Medische Advisering Ziek gemelde Leerling. Dit is de enige interventie in Nederland voor schoolverzuim, die is opgenomen in de databank voor effectieve interventies van het Nederlands Jeugd Instituut (zie nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies). Voor uitvoering is samenwerking met de jeugdgezondheidszorg noodzakelijk. We beschrijven hieronder hoe dat in zijn werk gaat.

Jeugdgezondheid

In de sector jeugdgezondheid werken professionals als jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen aan het welzijn en de gezondheid van jeugdigen. Zij zijn de gezondheidswerkers van gezonde jeugdigen, helpen zicht te houden op de hele groep en bieden individuele jeugdigen de helpende hand. Professionals in de jeugdgezondheid zijn de natuurlijke bondgenoot van het onderwijs, de kinderopvang en de wijkteams. De aandacht voor schoolverzuim is een onderdeel van de wettelijke taak van de sector jeugdgezondheid (Overheid.nl, 2020). Elke organisatie in de jeugdgezondheid (soms als onderdeel van een GGD, soms een CJG) heeft die aandacht. De wettelijke taak is echter beperkt en in de praktijk is dit vaak onderdeel van een

vragenlijst, waarmee minimaal zicht is op de prevalentie van schoolverzuim. Een echte aanpak van schoolverzuim vraagt meer inzet en kan alleen door ketenpartners gezamenlijk worden opgepakt.

Wat is M@ZL?

M@ZL is een interventie voor de aanpak van schoolverzuim in het primair en voortgezet onderwijs en mbo. Het bestaat uit een stappenplan en een grondhouding (het DNA), die niet los van elkaar gezien kunnen worden. Zonder stappenplan ontbreekt het kader waarbinnen je de samenwerking kunt vormgeven en zonder het goede DNA heeft de samenwerking geen kans van slagen. Organisaties die jeugdgezondheid uitvoeren, kunnen de interventie in licentie krijgen. Daarmee start ook de implementatie met scholing van jeugdartsen en betrokken onderwijspersoneel.

M@ZL is momenteel te implementeren in 170 gemeenten op grond van licenties bij JGZ-organisaties. Omdat de implementatie van M@ZL staat of valt met de samenwerking tussen onderwijs, leerplicht en jeugdgezondheidszorg, is nog niet op alle scholen in al die gemeenten ook sprake van uitvoering van M@ZL. Als begeleider in het onderwijs is het goed om geïnformeerd te zijn over het verzuimbeleid van de school. Iedere school heeft een verzuimbeleid (Wat doen we als een leerling er niet is?) en meestal staan daar ook de externe samenwerkingen in genoemd. Als jouw school nog geen M@ZL-methodiek hanteert, is het altijd raadzaam om via de contacten met de jeugdgezondheidszorg te achterhalen of er bij de organisatie een licentie is en of uitvoering mogelijk is.

Het gedachtegoed achter de interventie wordt ook als inspiratiebron gebruikt in regio's waar ander schoolverzuimbeleid wordt uitgevoerd. De vroege actie, een preventieve kijk op verzuim, bejegening vanuit vertrouwen en de manier waarop iedere professional



optimaal zijn rol uitvoert, gelden daarbij als uitgangspunten. De effectiviteit is echter alleen voor de M@ZL-methodiek aangetoond. Voor het voortgezet onderwijs en het mbo geldt M@ZL als bewezen effectief (onder andere Vanneste, Mathijssen, Goor, Rots-de Vries & Feron, 2016) en in het basisonderwijs wordt momenteel een promotieonderzoek afgerond.

Stappenplan M@ZL

Het stappenplan bestaat uit zes stappen, waarvan bewezen is dat deze werken (Vanneste, 2014) om schoolverzuim aan te pakken. Het gaat om afspraken waardoor elke partij weet bij wie de verantwoordelijkheid ligt en hoe je elkaar in de samenwerking goed kunt inzetten.

Wanneer moet je je nu zorgen maken over een jeugdige? Het stappenplan begint bij het aannemen van elke ziekmelding (stap 1). De persoon die de ziekmelding in ontvangst neemt, toont op dat moment belangstelling en zorgt dat de leraar/mentor op de hoogte is, zodat deze ook contact kan zoeken (stap 2). Bij zorgelijk verzuim (vier ziekmeldingen in twaalf weken of bij zeven aaneengesloten ziektedagen) heeft de leraar/mentor een verzuimgesprek met de jeugdige en zo mogelijk zijn ouders (stap 3) – afhankelijk van de leeftijd, de afspraken daarover en passend binnen de wettelijke kaders (KNMG, 2020). In dit gesprek kijkt de leraar/mentor wat er nodig is om weer tot aanwezigheid te komen. Als er medisch advies nodig is, dan kan de

jeugdarts betrokken worden (stap 4). Deze kan met de jeugdige (en zijn ouders) tot een plan komen (stap 5), waarmee weer naar aanwezigheid binnen school gewerkt kan worden door middel van het monitoren van het plan (stap 6) door leraar/mentor, zorgcoördinator, intern begeleider, jeugdverpleegkundige of jeugdarts.

Vertrouwen

Binnen effectief schoolverzuimbeleid is geen ruimte voor het inschatten van het waarheidsgehalte van de ziekte. Alle verzuim is een signaal en dit signaal wordt serieus behandeld. Daarbij past het niet om te twijfelen aan de aard van de verzuimmelding. Veel klachten die bij de jeugdarts (maar ook bij de huisarts en de kinderarts) in de spreekkamer besproken worden, zijn medisch gezien niet altijd goed toe te wijzen aan een ziektebeeld.

Dat neemt niet weg dat de signaalwerking van deze klachten wel van belang is en het signaal aandacht vraagt van de (jeugd)arts. Of zoals een jeugdarts het ooit mooi omschreef: 'Buikpijn heeft bijna nooit een medische oorzaak, dus is het van het grootste belang om met een jongere te bespreken wat er aan de hand is. Juist omdat het wel een belangrijk signaal is en voor deze jongere die buikpijn wel de dagelijkse realiteit is. Het heeft geen zin die buikpijn te betwisten, want dan betwist ik ook het signaal dat deze jongere afgeeft.' Ook de inschatting van belastbaarheid is ingewikkeld in een model te gieten. Is een leerling een halve dag belastbaar, twee uur, vier lessen of drie dagen? Een



jeugdarts kan bij medische vragen in overleg met jeugdige en ouders samen een plan maken (stap 5) waarmee weer naar (volledige) aanwezigheid gewerkt kan worden. Afhankelijk van de context kan dat per dag, per uur en per les verschillen. Het is voorstelbaar dat de lessen geschiedenis, bij die begripvolle leraar, gemakkelijker op te pakken zijn dan de lessen bij de leraar Duits, die een ander tempo en begripsniveau kent. Ook de brede sociale context rond de jeugdige wordt meegenomen in het plan.

Het DNA van M@ZL

Ook de grondhouding, het DNA, is van belang om M@ZL goed uit te voeren. De grondhouding geeft weer hoe er naar een jeugdige en zijn ouders gekeken wordt en is gericht op samenwerking, vertrouwen en de regie houden bij degene die de regie moet hebben. In het geval van M@ZL hoort de regie bij de de jeugdige en de ouders. Een oplossing waar de jeugdige en/of zijn ouders niet achter staan, is een slechte oplossing. Iedereen heeft zijn eigen specifieke taak en je moet elkaars taken niet overnemen.

Een volgend uitgangspunt van M@ZL is dat er altijd een oplossing mogelijk is. Een kind dat (even) niet naar school komt, veel verzuimt of waar op een andere manier zorgen over zijn, heeft het nodig volwassenen te treffen die vanuit deze grondhouding met hem aan de slag gaan. Ook ouders zijn gebaat bij een positieve, oplossingsgerichte bejegening.

Om goed aan te kunnen sluiten bij de jeugdige en zijn ouders is het van belang om hun oplossingen als uitgangspunt te nemen. Het helpt om discussies over professioneel prachtige plannen zonder draagvlak bij jeugdige en ouders te voorkomen. Een plan dat zijn oorsprong vindt bij de jeugdige en zijn ouders heeft als vanzelf meer kans van slagen: zij zijn immers de regiehouders en moeten met dit plan het gevoel hebben verder te komen.

Het is daarnaast goed om als professional altijd te blijven beseffen dat je een passantenrol hebt in het leven van een jeugdige. In het beste geval volg je een jeugdige een paar jaar in het kader van zijn schoolloopbaan. Voor ouders geldt dat niet. Elke oplossing die ze verzinnen moet een levenslange houdbaarheid hebben. Als er al risico's genomen moeten worden, dan is dat ter beoordeling aan de jeugdige en ouders. Een jeugdarts kan dit met hen inschatten. Vanuit het uitgangspunt van de regierol is het oordeel primair aan de jeugdige en de ouders (de jeugdige in toenemende verantwoordelijkheid al naar gelang de leeftijd).

Samenwerken

Alles draait in de kern om de samenwerkingsrelaties met ouders en jeugdigen, het onderwijs, de jeugdgezondheidszorg en de leerplichtambtenaar. Het NCJ (Udo, Sondeijker, Janssen, Beckers & Weghorst, 2019) deed onderzoek naar de samenwerking tussen jeugdgezondheidszorg, wijkteams en het onderwijs.

Het onderzoek leerde dat samenwerkingsrelaties van groot belang zijn en dat de continuïteit van personen daarbij een belangrijke succesfactor is, net zoals een basis van vertrouwen in de professionals. Samenwerken is en blijft mensenwerk, er is geen vaste blauwdruk en het gaat vooral om het elkaar wat kunnen gunnen. Een belangrijke uitkomst bleek ook dat hoe dichter je werkt naast en met de mensen waar het om gaat (ouders, jeugdigen, gezinnen), hoe minder problemen er in de samenwerking zijn.

Methodische aanpak schoolverzuim van Ingrado

M@ZL heeft een samenhang met de methodische aanpak schoolverzuim (MAS) van Ingrado, de vereniging voor leerplicht en RMC. Deze MAS is ontwikkeld vanuit het perspectief van de leerplichtwet en kwam voort uit de behoefte om meer te doen dan handhaven als het al mis is. Ook de leerplichtambtenaren willen meer vanuit bezorgdheid over de afwezigheid van jeugdigen op school kunnen handelen. De leerplichtambtenaar komt echter formeel pas in beeld als er sprake is van ongeoorloofd verzuim en bij M@ZL gaat het om geoorloofd verzuim. Toch zit er ook een overlap in het werken vanuit beide aanpakken.

De scheidslijn tussen geoorloofd en ongeoorloofd verzuim is niet heel strikt. Voor een deel is er een duidelijke grens, maar deze wordt sterk beïnvloed door de interpretatie van een situatie. Zeker bij verzuim om onduidelijke redenen is het van belang om ook goed te kunnen overleggen met de leerplichtambtenaar. Juist in het grijze gebied tussen geoorloofd en ongeoorloofd verzuim is de leerplichtambtenaar een belangrijke partner in het lokale overleg. Ook in het beleidsprogramma 'Met Andere Ogen' (aanpakmetandereogen.nl) is veel aandacht voor geoorloofd verzuim.

Zelf aan de slag

Wil je zelf werk maken van schoolverzuim en inzetten op optimale aanwezigheid? Sluit dan zoveel mogelijk aan bij de lopende praktijk en bekijk hoe die functioneert, is georganiseerd en wat daarin werkt. Onderzoek waar verbeteringen mogelijk zijn en zoek samenwerking met de ketenpartners, zoals de leerplicht en de jeugdgezondheidszorg. Wil je meer weten over M@ZL, hoe het werkt en hoe je kunt helpen met de implementatie van een goede aanpak van schoolverzuim? Mail dan naar MAZL@ncj.nl, ook voor informatie over de gesprekstrainingen voor scholen.

Een eerste begin van de aanpak van schoolverzuim begint echter nog dichterbij: maak je oprecht zorgen om elke jeugdige die er niet is en laat jeugdigen ook merken dat je graag hebt dat ze er zijn. Als ze na afwezigheid terugkomen: laat weten dat je ze gemist hebt. Liever nog: laat leerlingen dat al weten als ze om welke reden dan ook afwezig zijn. Inzet op aanwezigheid is namelijk de belangrijkste preventieve maatregel tegen schoolverzuim!

Literatuur

- Ingrado. (2019, 30 april). *Methodische aanpak schoolverzuim*. Geraadpleegd op 13 mei 2020, van https://www.ingrado.nl/onderwerp/methodische_aanpak_schoolverzuim_mas
- KNMG. (z.d.). *Rechten minderjarigen*. Geraadpleegd op 13 mei 2020, van <https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/dossiers/rechten-minderjarigen.htm>
- Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. (2016, 30 december). *JGZ Preventieagenda*. Geraadpleegd op 20 mei 2020, van <https://www.ncj.nl/themadossiers/preventieagenda/>
- Overheid.nl. (2008, 9 oktober). *Wet publieke gezondheid*. Geraadpleegd 20 mei 2020, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0024705/2020-03-19>
- Udo, N., Sondeijker, F., Janssen, E., Beckers, M., & Weghorst, M. (2019). *De sterkste schakels eindrapportage*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Verwey Jonker Instituut. Geraadpleegd op 2 september 2020, van https://www.verwey-jonker.nl/doc/2019/218030_Sterkste_Schakels.pdf
- Vanneste, Y. (2014). *Een integrale aanpak van ziekteverzuim volgens M@ZL op het voortgezet onderwijs. Handboek voor JGZ-instellingen*. Breda: GGD West-Brabant.
- Vanneste, Y. T. M., Van de Goor, L. A. M. & Feron, F. J. M. (2016). Gemiste lessen, gemiste kansen: Rol voor de publieke gezondheidszorg bij ziekteverzuim van jongeren. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 160, [D398].
- Vanneste, Y. T., Mathijssen, J. J., Van de Goor, I. A., Rots-de Vries, C. M. & Feron, F. J. (2016-II). Addressing medical absenteeism in pre-vocational secondary students: effectiveness of a public health intervention, using a quasi-experimental design. *BMC Public Health*, 16(1), 1107. doi:10.1186/s12889-016-3718-1



Mark Weghorst, Nathalie Drost en Peter Hulsen zijn adviseurs van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), een innovatie- en kenniscentrum voor de sector jeugdgezondheid. Als team Onderwijs houden ze zich bezig met schoolverzuim, onderwijs en met de interventie M@ZL.